

VOORTGAAND REVEIL

P.L. Schram

1. ' . . . Een Europese beweging was het, die als een storm over de landen is gegaan, die als een jonge jubelende kracht veel ingeslapen en ingedroogde Christelijkheid heeft wakker geschud, maar ook veel enghartige, dogmatische narigheid heeft opgewaaid. Het Nederlandsche Reveil is een klein fragmentje van die groote opschudding des geestes en het heeft dan ook met het buitenland in zeer levendige betrekking gestaan. Wat er van Nederlandse geestelijke geschiedenis in de 19de eeuw de moeite van het vertellen waard is, begint bij dat Réveil'¹.

Aldus K.H. Roessingh over het Nederlandse Reveil van de negentiende eeuw. De exuberante bewoordingen zijn voor zijn rekening, maar zijn typeringen nemen wij graag over: 'beweging', 'storm', 'kracht', 'opschudding'. Deze aanduidingen maken duidelijk dat een preciese definiëring en datering onmogelijk is. Het Reveil was meer te voelen dan te vatten.

Met profetische kracht schreef Is. da Costa proza en poëzie over de door hem ontdekte waarheid: 'Op den bodem aller vragen ligt der wereld zondeschuld'. Zijn boezemvriend W. de Clercq wees het burgerlijk optimisme, gebaseerd op 'valsche' wetenschap en vermeend menselijk talent, af. Groen van Prinsterer presenteerde zich als historicus voor wie denkbeelden belangrijker waren dan jaartallen. O.G. Heldring ruilde volksalmanak en wandelingen door Gelderland in voor 'inwendige zending': combinatie van evangeliserend woord en filantropische daad. J.J.L. van der Brugghen werd baanbreker van bijzonder onderwijs.

Er waren onderlinge verschillen, zelfs conflicten. Maar gestreefd werd naar 'vereeniging'². Hun leven wijdden zij aan verzet tegen de, niet verslagen, geest van de Franse revolutie. Zij riepen kerkelijke en culturele wereld tot bekering.

-
1. K.H. Roessingh, 'Het Modernisme in Nederland', in *Verzamelde Werken*, vierde deel, Arnhem 1927, 259-260. Het opstel is een uitgebreide bewerking van een 1922 verschenen deeltje uit de Volksuniversiteitsbibliotheek.
 2. Vgl. P.L. Schram, 'Herdenking van Afscheiding en Reveil' in *Kerk en Theologie*, juli 1985.